

*Att skriva
feministiskt*

Del 5.

Diverse skrivtips

*+ nåt om språkråd,
upphovsrätt & lite av varje*

En del lyssnar mest på "experter".
Men vi tycker snarare att kunskap
är något vi skapar tillsammans.

Alla av oss

sitter ju inne med massor av kunskap – utifrån våra **egna** liv. Men det är först när vi börjar **dela med oss** av våra erfarenheter till varandra som vi kan få en **samlad kunskap** – till exempel om hur det är att vara tjej & kvinna i ett samhälle där det mesta utgår från killar & män.

En sån samlad "kvinnokunskap" får vi sällan nån annanstans, allra minst i "mansmedia".

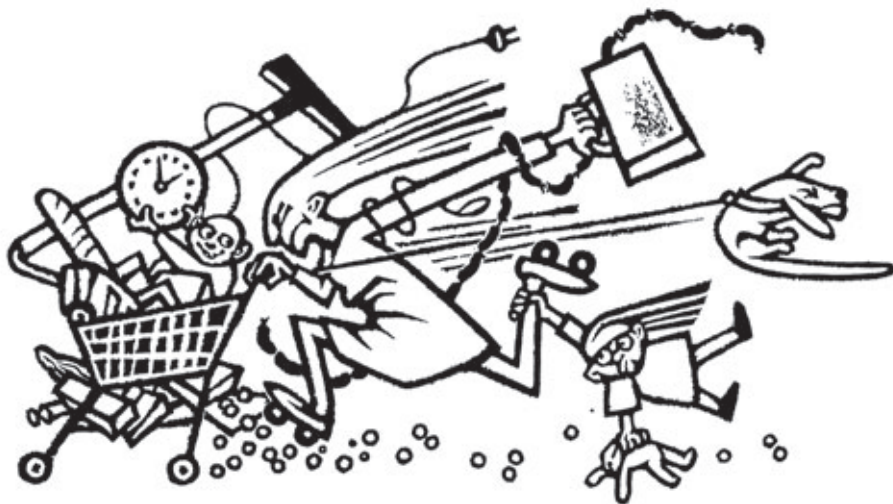
Därför är det så viktigt att vi tjejer & kvinnor börjar skriva själva – varenda en av oss! Men trots att vi i Kvinnofronten tycker så, är det ändå många av oss som inte skriver nåt – ens när vi **vill** göra det.

Det gav oss idén till det här projektet: **Vi vill lära oss att skriva politiskt** – FEMINISTISKT.

Så nu har vi samlat en massa tips om det i de här häftena. Hoppas att de gör DIG peppad att skriva också!

*Det skulle bli väldigt tyst i skogen
om bara de vackraste fåglarna sjöng.*

I delar av Sverige används uttrycket **en** istället för **man** om nån pratar om vem som helst eller sånt som gäller alla. Vi har valt att använda det uttrycket i *Att skriva feministiskt*-häftena. Motsvarande finns i engelskan: *One can do that, you know.*

Lite Om allt möjligt!

De första fyra häftena i Kvinnofrontens serie *Att skriva feministiskt* hade var sitt eget tema. Men det finns också en del bra tips som inte lika lätt passar in under nåt särskilt tema.

Därför handlar det här femte häftet om diverse publicerings-

inriktat – som *att skriva för webb*, *PUL*, *upphovsrätt* med mera – men framför allt: *lite om allt möjligt*.

Förhoppningsvis kommer du som läsare tycka att du här får en del av just de matnyttiga tips som du saknat i de andra häftena!

Att skriva NOTISER*

Att skriva en kort notis eller insändare är oftast mycket svårare än att skriva en lång artikel. Men det är samtidigt extra kul, för de flesta tycker bäst om att läsa kort!

LKvinnofronten har vi ett nyhetsbrev som alla medlemmar får hem i brevlådan, och i nyhetsbrevet har vi bland annat en speciell sorts notiser: *Tillförlitliga Tilda**. Det är många som tycker att Tildanotiserna är den bästa läsningen i hela nyhetsbrevet!

Notiser är över huvud taget nåt folk gärna läser, och i många tidningar hör insändarsidorna till de mest lästa. De flesta människor gillar att läsa korta och direkta texter.

Men att skriva kort är för det mesta mycket svårare än att skriva långt. Då gäller det ju att jobba extra mycket med den del i skivarprocessen som är *gallra* bland allt som finns att skriva om just det ämnet. (*Du*

kan läsa mer om skivarprocessen i häfte 4.)

Vad är en notis?

I skolan får många lära sig att en notis är en faktatext som på kortaste möjliga sätt ska svara på frågorna *vad, var, när, vem, hur* och *varför*? Och det att ställa såna frågor kan säkert vara ett bra tips, men det räcker inte alls för vårt *feministiskt-politiska* skrivande.

För om vi ser till Tillförlitliga Tilda, så är de notiserna allt annat än bara sakuppgifter. De nöjer sig definitivt inte med enkla fakta!

Tilda-tips

Tillförlitliga Tildanotiserna utgår från Tilda själv och hennes väninnor. Det betyder att texten är *befolkad*, att det finns en människa som läsaren kan likna

* exempel på Tilda-notiser finns i Kvinnofrontens nyhetsbrev på hemsidan: www.kvinnofronten.nu

sig vid. Samtidigt får vi inte veta särskilt mycket om Tilda, så även om vi kanske kan ana att hon inte är purung, skulle hon kunna vara i stort sett vilken tjej eller kvinna som helst.

Dessutom finns det i notiser-
na ofta en bisats om var Tilda
just då befinner sig. Till exem-
pel att hon sitter i sitt kök och
dricker kaffe. Eller vattnar blom-
morna på balkongen. Därmed
placeras du som läsare i ett *rum*,
fysiskt med Tilda.

Ofta står det också att Tilda
blir sur på nåt, och ibland upp-
given, men allra mest blir Tilda
– eller nån av hennes väninnor
– förbannad. Eftersom det inte
är skribenten, utan Tilda, som
är förbannad, placeras *känslan*
utanför skribenten, vilket gör
att notisen för läsaren kan fram-
stå som både *engagerad* och
(någorlunda) *saklig* på samma
gång.

I de flesta Tildanotiser finns
det dessutom ett så kallat ”prat-
minus” (eller tankstreck), alltså
att Tilda eller nån av hennes vä-
ninnor *säger* nåt, som är avskilt
från själva faktadelen i notisen.

Självklart är det också så att
Tildanotiserna *generaliserar*, det
vill säga sätter saker i samman-
hang och drar slutsatser (som vi
flera gånger skrivit om som det
allra mest grundläggande av alla
feministiskt-politiskt skrivtips).

Och Tilda ser *alltid* på värl-

den *ur kvinnoperspektiv*. Dessutom är hon, trots att hon depar ibland, en evig och obotlig *optimist*.

Vanliga notiser

Just Tildanotiserna är förstås lite speciella, men även i de vanliga notiserna i Kvinnofrontens nyhetsbrev försöker alla som skriver att utgå från kvinnoperspektiv.

Själva faktauppgifterna kan den kvinnofrontare som skriver en notis ha hittat var som helst i artiklar eller notiser, eller kanske sett på internet eller tv. Men även om det finns faktauppgifter som *handlar* om kvinnor i mansmedia, utgår de sällan från kvinnoperspektiv. Nästan alla ”nyheter” vi får genom massmedierna är ju ”silade” – dels så att de oftast är *ur mansperspektiv*, dels så att de är *individualistiska*. Och de osynliggör nästan alltid kvinnors kamp. Kvinnoperspektivet och kvinnokampen måste vi hitta själva.

Gå till källan

För att kunna hitta kvinnoperspektivet måste vi därför nästan alltid gå till *ursprungskällan*. Fast sånt som är mer uppenbart ser vi kanske direkt. Om du till exempel läser att en vd i makteliten tjänar 51 gånger mer än en industriarbetare, ja, då kan du ju genast undra varför det

alltid är en industriarbetare det ska jämföras med. Varför inte ett sjukvårdsbiträde?

Och går du till källan, som i det fallet vi tänker på är en LO-rapport om makteliten, ja, då kan du få veta att kvinnor inom makteliten bara tjänar en tredjedel jämfört med männens löner. Nu tycker kanske inte vi med lägre inkomster att just det är det viktigaste att få veta, men därifrån kan vi börja fråga: vad tjänar en genomsnittskvinna jämfört med en genomsnittsman?

Individualisering

Ett tydligt exempel på mansmedias individualisering är en nyhet för nåt år sen om hur en fattig 8-årig jemenitisk flicka hade gått till domstol och begärt skilsmässa. Vi fick veta att en släkting berättat för henne att hon kunde gå till domstolen, men hur visste hennes släkting det?

En sökning på internet visade att det finns en jemenitisk kvinnoorganisation som (bland mycket annat) sen flera år tillbaka arbetar för att få igenom ett lagförslag där det ingår att barnäktenskap ska stoppas.

Men i mansmedia stod förstås ingenting om kvinnors kamp i Jemen. Flickans agerande var helt taget ur allt sammanhang. Medierna använde ”damtidningarnas metod” (*som du kan*

läsa mer om i häfte 3). De tog alltså ett *allmänt förtryck* och gjorde det till ett *individuellt problem*; de gick ”från det allmänna till det särskilda”.

Att skriva feministiskt-politiskt är motsatsen till att individualisera. Det är precis tvärtom. Det är att beskriva enskilda människors situation så, att vi alltid *generaliserar* = ser till samband och helhet.

Hitta kvinnoperspektivet

Därför måste vi hela tiden när vi läser och skriver ha i bakhuvudet att kvinnor – och ännu mer: *kvinnors gemensamma kamp* – osynliggörs i medierna. Så det är upp till oss att alltid fråga oss: *Vad betyder det som står här för oss tjejer och kvinnor? Vad finns bakom denna nyhet?*

DISKUTERA!

- * Gillar du att läsa notiser och insändare? Varför?
- * Hur tänker du om mansmedia och kvinnoperspektiv? Har du tips på hur vi kan hjälpa varandra att se/genomskäda mansperspektiv och individualisering?
- * Vad kan vi göra för att lyckas hitta kvinnoperspektivet – mer än de frågor som vi skrivit här?

SKRIV ÖVNING!

Här följer två övningar för att träna på att skriva notiser med kvinnoperspektiv – det vill säga med *kvinnan-som-norm*.

♥ Välj ut en artikel eller notis om vad som helst från vilket sammanhang som helst.

Skriv om den till en kort notis med tydligt kvinnoperspektiv!

♥ Hitta på en egen figur som Tillförlitliga Tilda! Försök att skriva en notis – om vad som helst – som innehåller allt som en typisk Tildanotis gör. (Exempel på Tildanotiser från Kvinnofrontens nyhetsbrev finns på vår hemsida.)

att skriva för webb

På nätet finns det många som erbjuder tips om hur "texter för internet" ska skrivas, men egentligen finns det inget enhetligt sätt att skriva för webb. Allt beror ju på hur det ska användas.

Om du skriver en notis för en tidning, får din text ofta ett "bäst före"-datum. Tidningar är färskvara. Samma sak gäller ofta bloggande, eftersom så många bloggar är uppbyggda på "senast inlagt". Om du däremot skriver en text för exempelvis din egen eller kanske en organisations hemsida är tanken ofta att texten ska bli läst om och om och om igen, kanske under många år.

Därför går det inte att säga nåt allmängiltigt om just att skriva för internet, men vi kan fundera kring de *olika* skrivsätten.

Det viktigaste först

I häfte 4 – om att skriva feministiska artiklar – berättade vi att nyhetsartiklar brukar vara uppbyggda så att *det viktigaste står först*. Sen får läsaren mer och

mer information ju längre hon läser i texten. Självklart behöver inte webbtexter vara upplagda så, men många som ger skrivartips rekommenderar just nyhetstänkandet eller "det viktigaste först"-principen för hemsidor.

En anledning till det är att många har bråttom när de "surfar".

Skum- eller zap-läsning

Att "surfa på nätet" betyder ju ofta att vi inte läser ordentligt på alla sidor vi kommer in på – vi *skumläser*. Eller så hoppar vi mellan sidor ungefär som vi hoppar mellan tv-kanaler när vi sitter och slözappar i tv-soffan.

Det beteendet måste vi förstås ta hänsyn till när vi lägger upp texter på nätet. Om jag gör en hemsida ska texten med andra ord vara överskådlig, och

tydligt visa hur besökaren kommer vidare.

Länkar

Just länkmöjligheten gör internet speciellt – jämfört med andra publiceringskanaler. Om en sida är bra gjord kan läsaren/besökaren snabbt klicka sig vidare till just det som *just hon* är intresserad av – utan att behöva plöja sig igenom textmassor om sånt hon *inte* är intresserad av.

Nyhetsupplägget – ”det viktigaste först” – passar alltså bra för surfaren. Men istället för att hitta mer och mer information ju längre ner i en artikeltext läsaren kommer, kan hon på en hemsida lätt hitta den fördjupade informationen genom att via länkarna gå vidare till *andra* sidor, både inom den sajten och till andras hemsidor.

Politiskt

För den som vill ägna sig åt folkrörelsearbete är webbpublicering förstas ren drömmen. Vi kan ju lägga ut massor av

texter om massor av saker, och ändå kan läsaren/besökaren uppleva att hon har överblick och få ett intryck av tillgänglighet – eftersom varje enskild sida på sajten inte behöver innehålla mycket text.

Långa texter

Att det helst ska vara korta och överskådliga texter på sidorna betyder *inte* att jag ska avstå från att publicera långa och omfattande texter på min hemsida. Det kan låta motsägelsefullt, men det är det inte – det gäller bara att de långa texterna ska vara klart avgränsade. Det ska framgå att här kommer en lång text, så att den som inte är intresserad kan hasta vidare, medan den som verkligen är intresserad kan rikta in sig på att läsa.

På Kvinnofrontens hemsida publicerar vi hela långa remissvar som vi skrivit till statliga utredningar. Men de ligger ofta som särskilda pdf-filer som den som är intresserad kan ladda hem och läsa i lugn och ro.

*Orden blir till facklor
när kvinnor börjar skriva.*

Assia Djebar

Bloggar

Ur politisk synvinkel kan det kännas lite knepigt att bloggandet idag fått många att överge sina hemsidor för bloggar.

En stor fördel med bloggandet är ju att det kan ge möjlighet till väldigt direkt politisk påverkan. Men en risk är att bloggandet kan medverka till den allmänna "snuttifieringen" av världen. Det vi tänker på är den näst intill totala brist på förklaringar om *samband* som finns i den vanliga medierapporteringen.

Det gäller också blogginlägg. Blogginlägg är ofta ganska kor-

ta, och många liknar – åtminstone ytligt sett – dagboksskrivande: det jag tänker eller känner, här och nu.

Men eftersom vi lever i en så medialt ytlig, förtingligad, individualiserad och snuttifierad värld, kunde vi behöva bli påmindna om historien, om kollektiv kunskap och om hur allt hänger ihop.

Så det bästa – ur feministisk/politisk synvinkel – vore om fler kunde kombinera bloggandet med möjlighet till fördjupning, så som vi kan ge på en vanlig hemsida.

Det personliga är politiskt

Att skriva personligt kan vara politiskt. Eller privat. Så vad betyder den gamla feministiska parollen om att "det personliga är politiskt" för vårt feministiskt-politiska skrivande?

I det första häftet i vår serie om *Att skriva feministiskt* skrev vi om hur viktigt det är att vi om tjejer och kvinnor delar med oss av våra erfarenheter till varandra, för att vi ska kunna få en gemensam, samlad kunskap. Det är precis det som den gamla feministiska parollen handlar om – att vi *synliggör att det personliga är politiskt*.

Samhällets kunskap om mäns sexualiserade våld är ett tydligt exempel på det. Den kunskapen har vuxit fram just för att kvinnor genom tiderna har berättat för varandra om sina personliga erfarenheter. Genom det har vi fått möjlighet att föra kamp mot mäns sexualiserade våld. Utan alla de personliga berättelserna skulle vi idag inte ha lyckats driva

igenom lagarna mot våldtäkt, kvinnomisshandel och prostitutionssköp.

Men i det individfixerade samhälle vi har idag, har den feministiska parollen ibland kommit att missförstås, så att ”personligt” förvandlas till *privat*. ”Det privata är politiskt” skriver en del, utan att fundera över skillnaden. Så försvann själva grundtanken med parollen på vägen: *att vi skulle generalisera, söka samband och försöka bygga en gemensam, kollektiv kunskap.*

Privat eller personlig?

Personlig betyder *mänsklig*, privat betyder *enskild*, skrev journalisten Kajsa Ekis Ekman, som uppmärksammat parollens förvrängning i en artikel i DN.*

”Att röra sig från det personliga till det politiska innebär att man inser att ens liv är en del av nåt större, och att i stället för att fastna vid det egna ser man strukturerna.

Men de som säger att det privata är politiskt menar tvärtom, att vi kan tala om våra privatliv istället för att tala om politik, därför att det på nåt mystiskt sätt alltid skulle vara samma sak...”

Om jag skriver om mig

Det *jag* som jag som skribent berättar om kan alltså vara både ett privat jag och ett personligt.

Mitt *privata* skrivande gör jag oftast inte för publicering, utan för min egen skull, till exempel för att jag vill skriva dagbok, eller skriva ner nåt särskilt för mig själv. Kanske skriver jag privat även till nån annan, exempelvis i ett brev.

Och visst kan jag välja att publicera ett sånt privat skrivande, till exempel på en blogg, om jag tänkt igenom det och kommit fram till att jag vill dela med mig av det.

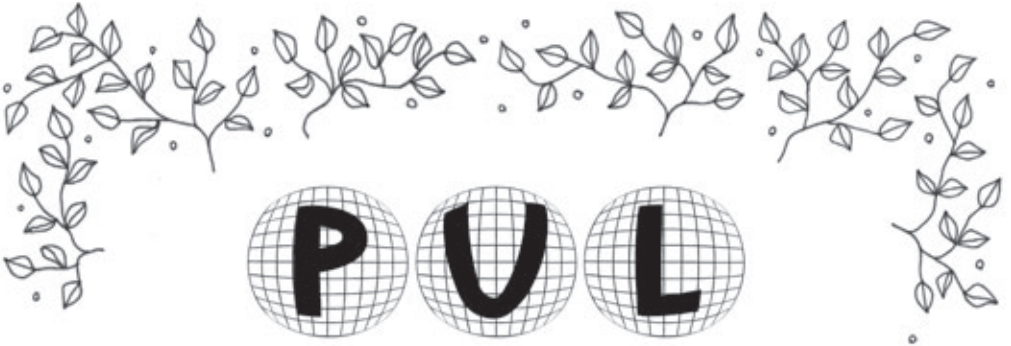
Men om jag vill skriva feministiskt-politiskt är det *sambangen* som är det viktiga. När jag då skriver *personligt* sätter jag mina egna upplevelser i förhållande till andras, och i ett större perspektiv – dels för att kunna förstå mer och dels för att vi ska kunna förändra.

Integritet

Det är bra att fundera över skillnaden mellan personligt och privat när vi vill skriva. Och i allt vårt skrivande, eller snarare det skrivande som ska publiceras, är det förstås också viktigt att fundera över din personliga integritet** – och deras personliga integritet som du eventuellt skriver om!

* Kajsa Ekis Ekman: *Nej, det privata är inte politiskt*, Dagens Nyheter 17 juli 2008.

** *Integritet*. Här menar vi var gränsen går för att nåt känns/blr för utlämnande när vem som helst kan läsa.

PERSONUPPGIFTLAGEN

PUL, personuppgiftslagen, är en lag som reglerar vad du får publicera om andra människor, till exempel i en blogg eller på en hemsida, men även i form av exempelvis register och databaser.

Det som är grundläggande i PUL är att du inte får publicera ”personuppgifter”. Med det menas framför allt uppgifter om personers *religion, fackliga tillhörighet, politiska åsikter, etniskt ursprung, sexuella läggning, hälsa* med mera. Det gäller också sånt som *hemadress, hemtelefonnummer* och *fotografier*.

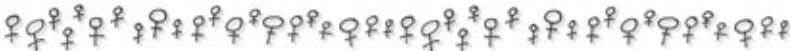
För att få publicera såna uppgifter om nån måste hon eller han ha givit dig tillstånd att publicera dem.

PUL gäller *inte* om publiceringen är ”*för journalistiska ändamål*”. Dessvärre är det inte

alltid helt klart vad ”journalistiska ändamål” egentligen innebär. En enskild person kan dessutom betala en viss summa till Radio- och TV-verket för att få ett *utgivningsbevis* för en blogg eller hemsida. Då räknas den som motsvarande journalistisk.

Formellt sett har en förstås ändå inte rätt att skriva ”kränkande” om nån, men tyvärr är det i praktiken trots det en hel del personliga kränkningar som sprids via internet. Så det är tydligt att regelverket inte riktigt fungerar idag.

Upphovsrätten kan du läsa om på nästa sida.

Lite kort om U P P H O V S R Ä T T

Det finns hur mycket som helst att berätta om lagen om upphovsrätt. Här tar vi bara upp det allra mest grundläggande, som du behöver veta när du skriver.

Upphovsrätt handlar bland annat om vem som har rätt till din text, vad du får använda ur andras texter och hur du får citera.

Inte copyright

Upphovsrätt är *inte* samma sak som *copyright*. Det finns i själva verket inget sånt som *copyright* i Sverige, trots att många tror det – eftersom det blivit vanligt att använda tecknet © för att markera upphovsrätt även här.

Men i Sverige tillhör upphovsrätten *automatiskt* den som skapat ”verket”. (Det kallas ”verk” på upphovsrättsspråk, oavsett om det är text, musik, bild, arkitektur

eller vad det nu är). Du behöver alltså inte själv ordna så att du får någon ”copyright” till dina texter eller bilder.

Det betyder till exempel att ingen kan ta dina bilder från din hemsida och sen hävda att du ju inte hade skrivit ut att *copyright* skulle gälla. Din upphovsrätt gäller även om det inte står nåt. På det sättet är *upphovsrätten* en starkare rätt än *copyright*.

Eftersom skyddet finns automatiskt, ligger ansvaret alltid på den som vill publicera verket. Det är hon eller han som alltså måste kontakta upphovsrättsinnehavaren och be att få, eller betala för, rätten att publicera nåt.

Ideell och ekonomisk rätt

Upphovsrätten delas in i två delar: en *ideell* och en *ekonomisk*. Den ideella rätten innebär framför allt tre saker:

- att den som ska publicera din

text måste publicera ditt namn, så att det framgår att det är du som har skrivit texten,

➡ *att din text inte får ändras så att ditt anseende kränks,*

➡ *att texten inte får publiceras i ett sammanhang som kränker ditt anseende som upphovsman”.*

Den ekonomiska rätten kan säljas, men den ideella rätten tillhör fortfarande den som skapat ”verket”. Du säljer alltså bara rätten att publicera din text just där och då.

Stå på dig - annars gör andra det!

Om du säljer dina texter till kommersiella medier vill de förstås att du ska skriva under på att du säljer publiceringsrätten helt och hållet, till alla upptänkliga sammanhang, så att de får alla rättigheter. Men det bör du inte gå med på. Om du börjar sälja texter eller bilder – gå med i en facklig organisation, som kan hjälpa dig att bevaka dina rättigheter!

Publicera inte andras texter utan lov!

På motsvarande sätt måste förstås du också respektera andras upphovsrätt. Om du själv ser en

text som du gillar kanske du får lust att publicera den på din hemsida, din blogg, i fanzines eller i såna sammanhang som Kvinnofrontens nyhetsbrev. Men det får du alltså *inte* göra!

Du måste alltid och i alla sammanhang be författaren om tillstånd först.

Publicerar du en text utan tillstånd, har upphovsrättsinnehavaren rätt att kräva ekonomisk ersättning av dig.

Ta inte andras bilder!

Detsamma gäller förstås teckningar och fotografier.

När det handlar om bilder gäller dessutom att du inte får *beskära* nåns bild utan att ha frågat om lov, eller på andra sätt *förändra* den. Och du får definitivt inte *rita till* nåt på den!

Ingen får heller göra nåt sånt med dina bilder.

Citat

Reglerna kring hur du får citera andras texter är ganska krångliga. Men grundläggande är förstås att du måste sätta citattecken runt det du citerar, och att du måste ange källan, det vill säga ur vilken bok eller artikel du tagit citatet. Citaten får heller inte vara för långa.

Vill du veta mer kan du exempelvis läsa juristen och journalisten Kerstin Ahlbergs handbok om upphovsrätt*.

* Kerstin Ahlberg: *Din upphovsrätt och andras. Handbok för journalister*. Norstedts Akademiska Förlag 2006.

- testa läsbarheten på det du skriver!

Självklart vill vi att många tjejer & kvinnor ska läsa det vi skriver. Så det gäller att inte krångla till det!

Ju enklare du skriver, desto fler kan och vill läsa det. Det gäller inte minst om du vill bli läst av alla som har svenska som andraspråk – eller de 10% av oss i den vuxna befolkningen i Sverige som har läs- och skrivsvårigheter. (*Du kan läsa mer om hur du skapar flyt i texten i häfte 4.*)

Om du vill kan du testa hur läsbar din text är genom metoder som LIX (*läsbarhetsindex*).

En fingervisning

LIX skapades på 1960-talet av pedagogikprofessorn Carl-Hugo

Björnsson. Tanken är att du ska kunna se hur lättläst din text är genom att räkna antalet långa ord och längden på meningarna.

LIX-metoden har kritiserats, eftersom det finns fler saker som spelar roll för hur lättsam en text upplevs. Inte minst layout och sammanhang!

Så ta det inte det här med LIX alltför allvarligt, men det kan ändå ge en fingervisning om din text är lätt eller svår.

Räkna så här:

1. Räkna antalet ord.

LIX-värden

MYCKET LÄTT	20	Barn- och ungdomslitteratur
LÄTT	30	Skönlitteratur
MEDEL	40	Dagstidningar
SVÅR	50	Facklitteratur
MYCKET SVÅR	60	Avhandlingar och byråkratspråk

(Även tal och förkortningar är ord. "1789" är ett ord, "osv" är tre ord. Två ord som sitter ihop med bindestreck är ett ord.)

2. Räkna antalet meningar.

3. Dela antalet ord med antalet meningar. *Det ger den genomsnittliga meningslängden = ML. Räkna med decimal.*

4. Räkna antalet **långa** ord = antalet ord med sju eller fler bokstäver.

5. Dela antalet långa ord med hela ordantalet och ta det gånger hundra. *Det ger procenttalet långa ord = LO.*

6. Lägg ihop ML och LO. Avrunda till heltal. *Det värde du får är ditt LIX-värde.*

LIX-värdet blir förstås lite missvisande om du bara räknar på enstaka meningar, så du behöver åtminstone 10-20 meningar eller 100 ord.

D I S K U T E R A !

* Vad är det som gör en text svår? Tänk på texter som du själv fastnat i, och lagt ifrån dig för att du inte orkat ta dig igenom. Vad berodde det på?

* En läsare som möts av många nya begrepp i en text upplever ofta texten som svårläst. Hur kan vi använda viktiga begrepp på ett sätt som gör att läsaren känner sig smart istället för korkad?

* Vet du nåt bättre sätt att bedöma läsbarheten i dina texter?

Och LIX är bara *ett* sätt att kolla att dina texter blir lättlästa. Det viktiga är förstås att du alls funderar över läsbarhet och tillgänglighet när du skriver.

S K R I V - Ö V N I N G !

Här följer en övning om läsbarhet.

♥ Leta reda på en artikel som du själv tycker är svår. Försök att skriva om den så att den blir mer lättläst. (Om artikeln är väldigt lång kan du ta bara en bit av den.) Dela upp långa meningar i flera

korta istället. Byt ut krångliga ord och uttryck mot mer lättförstådda, eller lägg in små ordförklaringar bredvid.

Hur blev resultatet jämfört med ursprungsartikeln?

SPRÅKRÅDET & feminismen

När du bearbetar din text kan det hända att du funderar över språkregler. Då kan du få hjälp hos **Språkrådet**. Men tyvärr är de inte särskilt feministiskt medvetna.

Språkrådet är avdelningen för språkvård inom Institutet för språkvård och folkminnen. På Språkrådets hemsida kan du läsa om ”månadens nyord” och andra språkliga klurigheter. Men viktigare är, att Språkrådet också är den instans som avgör vad som är rätt och fel rent språkligt i Sverige. De ger ut ordböcker och handböcker, som till exempel den återkommande ”Svenska skrivregler”. I den kan du lära dig allt om hur du ska hantera förkortningar, komma, tankstreck och allt upptänkligt. För den som vill skriva mycket är Språkrådet och deras böcker ofta ett stort stöd. Men tyvärr

är de inte särskilt medvetna om språk & kön.

Jämställt språk

Medan vi jobbade med det här projektet gav Språkrådet ut en bok som heter ”Jämställt språk – Handbok i att skriva eller tala jämställt”. Det lät lovande! Men tyvärr lever boken inte alls upp till namnet. Den ger diverse råd om hur vi ska skriva, men det är inte särskilt genomtänkta råd.

Hur ser förtrycket ut?

Om vi ska göra nåt åt allt språkligt kvinnoförtryck (läs mer om språk och feminism i häfte 2), måste vi först göra klart för oss

www.sprakradet.se

hur förtrycket i språket fungerar.

Utifrån de exempel vi tog upp i häfte 2 kunde vi konstatera tre olika områden av förtryck:

- ❖ *ordens betydelser,*
- ❖ *deras bibetydelser,*
- ❖ *deras användning.*

Vi redovisade också de outtalade språkliga ”regler” om kön, som feministiska språkforskare hittat. Vi visade hur djupt rotat det patriarkala språket är, och hur det påverkar oss på så många områden. När vi sett allt det, inser vi också att det krävs väldigt mycket jobb för förändring, på så många sätt, för att språket inte längre ska vara så genomgående och kompakt patriarkalt som det är idag.

Klena språkråd

Det inser tyvärr inte Språkrådet. De tycker till exempel att vi ska fortsätta använda ordet ”man” som grundform när vi pratar om ”vem som helst”. De tycker alltså *inte* att det är dags att byta ut ”man” till förmån för ”en” –

utom, skriver de, de av oss som redan har ”en” i sitt talspråk (det vill säga i vissa dialekter).

Och visst kan en ha åsikten att *man* ska fortsätta vara grundform. Men det kan väl knappast kallas för ”*jämställt* språk” då? Särskilt inte när språket på så överväldigande många fler sätt utgår från mannen som norm.

Inte alltid mannen först?

Ett annat exempel i Språkrådets handbok gäller *ordens användning*, och en sån liten sak som att vi feminister genomgående försöker skriva ”kvinnor och män”, ”tjejer och killar”, det vill säga kvinnan först i uppordningar (för att åtminstone lite grann motverka mansnormen i språket).

Det tycker Språkrådet *inte* att vi ska göra. I sin handbok nöjer de sig med den ynkliga rekommendationen: ”*Var medveten om i vilken ordning orden i ett par kommer, så att det inte alltid är det manliga ordet som kommer först.*”

Inte alltid!? Jo, visst kan det

*Manlig överlägsenhet har
smälts in i språket, så att varje mening
både förkunnar och bekräftar den.*

Andrea Dworkin

vara ett framsteg jämfört med idag om män inte *alltid* kommer först, men borde inte det minsta vi skulle begära av ett råd som ska föreställa ”jämställt”, att det åtminstone sa *varannan* gång?

Jämställdheten frånvarande

Vi tycker nog att Språkrådets förslag mest blir som en droppe i havet – särskilt som handboken i de flesta exemplen kommer till slutsatsen att det *inte* är värt att ändra på könsförtrycket i språket.

Det går ju att göra så oändligt mycket mer i kampen för att få ett icke kvinnoförtryckande språk än det lilla som Språkrådet föreslår. Därför blir titeln på deras handbok nästan som en provokation – de ynka förslagen är så urvattnade att de inte har nån som helst möjlighet att leva upp till att vara ”handbok” i att tala och skriva ”jämställt”. Boken förespråkar istället ett klart fortsatt patriarkalt språk – med vissa små, små begränsningar i mansnormen.

Om vi vill ha ett jämställt språk måste vi göra betydligt mycket mer.

Hur ska vi skriva?

Men *vad* vi ska göra, och hur och när, är svårare att svara på. Det måste väl oftast bli en avvägning mellan att försöka ha

ett så lite patriarkalt språk som möjligt och att inte förlora vissa läsare på vägen. Så var och en av oss får fundera över hur patriarkalt språk vi använder, beroende på målgrupp och sammanhang och vad vi tycker är viktigast just där och då.

Jämställt språk

Förhoppningsvis kommer Språkrådet så småningom att få klarare insikt i vad *jämställt* språk innebär, så att de i framtiden kan ge oss lite bättre råd.

Det vi kan lära oss av exemplet med deras handbok nu, är att det som påstås vara jämställt alltför ofta inte är mer än en liten ynka minskning av den genomgående mansnormen.

Det borde vi inte nöja oss med!

!S//K:R+I#V:T+I#P!S//+!

Varva teori & vardag

Det är en konst att skriva långa texter med mer eller mindre komplicerade resonemang, så att texten ändå blir lättläst. I häfte 3 tipsade vi om att *befolka* en text. Här kommer ännu ett bra tips!

Varva teori och vardag

Att varva teori och vardag betyder att vi kan försöka skriva in nåt väldigt *vardagligt* och *påtagligt* – ”rumsligt” – i texten.

Ett gammalt exempel från tidningen ETC är att nån skrev ett ganska komplicerat resonemang om ekonomi, och så just när jag som läsare var på väg att tappa koncentrationen, kom ett avbrott: Skribenten skrev att han funderade på vem han skulle fråga om detta knepiga, och att han åkte tunnelbana till den-eller-den hållplatsen, för att komma till denna person. På vägen upp i rulltrappan tänkte han... Och så fortsatte det teoretiska resonemanget igen.

Genom att skribenten skapade ett påtagligt rum, fick läsa-

ren en välbehövlig paus och verklighetskontakt.

Om vi skriver in såna små ”öar av vardag” och påtagliga saker i de teoretiska texterna får vi lättare läsarna med oss hela vägen.

Rum och folk

Om du inte vill intervjua nån, kanske du istället kan beskriva vilka vardagliga följder nåt kan få för nån viss människa eller grupp av människor.

Den norska forskaren och feministen Kjersti Ericsson skrev för drygt 20 år sen en feministisk vänsterklassiker om politisk ekonomi – ”*Søstre, kamerater!*”*. För så gott som varenda ekonomiskt resonemang hon tog upp till diskussion, skrev hon ett konkret exempel på hur det kunde fungera i praktiken, för vanliga människor – oftast kvinnor.

Det blev kanske en av de mest lättlästa böcker nån skrivit om politisk ekonomi. Hela boken

* Kjersti Ericsson: *Søstre, kamerater!* Forlaget Oktober 1987.

finns utlagd på internet. Om du inte vill läsa boken, så *kolla*

gärna på den ändå – som en skribarförebild!

Skriv agitatoriskt!

Precis som de flesta av oss fått lära sig att vi inte ska *generalisera*, har vi också fått lära oss att vi inte ska använda *värdeladdade ord*. Men nåt av det viktigaste i att skriva feministiskt är ju just att skriva *agitatoriskt* (≈ så att läsaren reagerar och förhoppningsvis får lust att göra nåt). Hur kan vi göra det, om vi inte får säga vad vi tycker?

Använd de ord du behöver

Om en politiker står i tv och blåljuger om nåt, kan vi inte nöja oss med att lite mjåkigt skriva att han ”hade fel”. Vi måste

kunna berätta att han faktiskt *ljuger* – när det är det han gör.

Självklart ska du inte stapla värdeladdade ord på varandra på ett sätt som gör texten svårtillgänglig. Men du ska använda de ord du tycker behövs för att att få fram det du vill säga. *Att skriva feministiskt* är att skriva engagerat!

Lyssna till din text

Om du tvekar vilka ord du ska använda, prova att läsa texten högt för dig själv, och hör hur din text låter.

Blir du själv peppad är den antagligen bra! ;-)

SKRIV ÖVNING!

Här följer en övning där du/ni kan testa att varva teori och vardag.

♥ Välj en text som du tycker är svåräst. Så fort dina tankar vandrar iväg när annanstans sätter du en markering i texten innan du fortsätter läsa. Gå sen tillbaka i texten och testa om det går att lägga in

små ”öar av vardag” där du markerat. Skriv konkreta exempel eller ”skapa ett rum”, så som vi beskrivit i texten på det här uppslaget.

Läs igenom texten igen. Gjorde det skillnad?

Vilka är

DINA motstånd mot att skriva?

Vare sig vi redan skriver, eller ännu har en bit kvar av startsträckan, kan vi så här i slutet av vår serie om **att skriva feministiskt** fundera över varför det ibland känns så trögt att skriva.

Innan vi började jobba med det här projektet frågade vi många tjejer & kvinnor: *Vad hindrar dig från att skriva?*

Vi fick flera olika svar, varav det absolut vanligaste var brist på TID. Av det kan vi konstatera att det är viktigt med kvinnokamp! Inte minst då för *6 timmars arbetsdag med 8 timmars lön*, och för en utbyggd offentlig sektor (så att kvinnor inte – som nu – måste göra allt mer omsorgsarbete på vår korta fritid).

Men svaren var också:

– *Bara tanken att JAG skulle skriva...!*

Självförtroendet var det näst vanligaste svaret. Är det så för dig, så gäller det dels att peppa dig själv, dels att få politisk moti-

vation: bland annat att övertyga dig själv om att allas erfarenheter behövs – även dina. För att verkligen inse det – med *känslorna* också! – är det bra att prata med andra feminister om det, om och om igen. (*Läs mer om politisk motivation i häfte 1.*) Ett riktigt bra sätt att peppa sig är att gå en cirkel om *Att skriva feministiskt*.

– *Jag vet inte tillräckligt mycket om nåt, jag är inte tillräckligt insatt i frågan.*

Du som svarar så behöver också politisk motivation – och lite avslöjande av experttänkandet (*som vi också skrev om i häfte 1*).

Vi måste inte ha alla svar för att skriva – alla kan vi bidra med nåt (och oftast mycket mer än vi själva tror).

– Jag har så svårt att få ner mina tankar på papper.

Den känslan kan ofta handla om en blockering. Testa att försöka skriva små, korta saker. Du kan till exempel tänka att vi tillsammans ska skriva en argumentationsskrift om prostitution (eller vad som helst), och att du bara behöver formulera ett enda argument till den.

Nästa dag kan du ta ett argument till!

– Det är tanken på att det ska stå i tryck, och sen måste jag STÅ för det – tänk om det blir fel, tänk om jag ändrar mig sen?

Tänker du så, kan det kanske vara klokt att jobba lite med din tabbekvot (som vi skrev om i häfte 3). För visst kan det bli ”fel”. De flesta av oss som skriver mycket har nån gång skrivit sånt som vi inte alls står för längre. Men vi skrev dem utifrån var vi stod då. Visst kan det kännas pinsamt nån gång, men det hade *inte* känts bättre om vi inte skrivit alls. Tänk: Som tur är hör jag till dem som utvecklas!

Och tänk på det gamla ordspråket: den som *inget* gör är den enda som aldrig gör fel...

Dessutom måste du inte alltid sätta ut ditt namn om du inte vill – prova att skriva med alias (hitta på ditt eget författarnamn!).

Lyft fram dina motstånd!

Det här var förstås bara några exempel. Så det bästa du kan göra är att fundera över just *dina* hinder: plocka fram varje motstånd i ljust, titta på det och prata om det med andra tjejer och kvinnor.

...och dina behov!

Det är viktigt att fundera över motstånd, men sen är det lika viktigt att fråga: vad *behövs* för att du ska börja skriva (mer)? När vi frågade tjejer & kvinnor om det, var de vanligaste svaren: *peppning, hjälp att komma igång, tips om hur jag kan skriva, träning* och gärna *nån att skriva med*.

Därför är nog det bästa tips vi kan komma på: *Gå med i en Att skriva feministiskt-cirkel!* Det är både en chans att få TID avsatt till skrivande, och samtidigt att få stöd och peppning tillsammans med andra.

Men gå med i Kvinnofronten eller nån annan feministisk organisation också, så att du sen *alltid* kan få fortsatt feministisk skrivarpeppning!

- Kerstin Ahlberg: *Din upphovsrätt och andras*. Handbok för journalister. Tredje upplagan, Norstedts Akademiska Förlag 2006.
- Liv Strömquist: *Einsteins fru*. Ordfront Galago 2008.

DIT SJUKUTERA!

- * Vad hindrar dig från att skriva (mer)?
- * Vad skulle du behöva för att börja skriva (mer)?
- * Drivkraften att skriva är olika för olika människor (och vid olika tillfällen); en del behöver ett manusstopp, andra behöver lugn och ro, en del drivs av lust och andra av ilska. Hur fungerar du? Kan du själv skapa bra förutsättningar för ditt skrivande? Går det rent av att "lura" dig själv att skriva?

Du kan gå med i en Att skriva feministiskt-cirkel genom Kvinnofronten. Eller så kan du/ni starta en egen cirkel utifrån den enkla handledning för Att skriva feministiskt-cirkel som vi har tagit fram. Kolla på: www.kvinnofronten.nu eller kontakta oss via brev, telefon eller mejl!

AVSLUTNINGSVIS

Under tiden som det här projektet pågått har vi i gruppen pratat och pratat om feministiskt skrivande. Och en av de saker vi kanske pratat mest om, är att *feministiskt skrivande är kollektivt*. På så många sätt. Det handlar om att få fram tjejers och kvinnors erfarenheter i en värld av manlig norm – inte minst i just medierna. För att lyckas göra det behöver vi varann.

Vi behöver prata om våra erfarenheter. Vi behöver varandras bekräftelse och peppning. Vi kan hjälpa varann att komma på hur vi ska skriva. Vi kan skriva tillsammans. Vi kan läsa varandras texter, och kommentera dem, så att de sen kan bli ännu bättre. Vi kan ordna skrivarcirklar och bilda skrivargrupper.

Glöm inte det viktigaste!

Det är bra att lära sig hur vi kan skriva, och att få tips på hur vi kan lägga upp artiklar och liknande, men det viktigaste att komma ihåg är som vanligt det politiska: *att våra erfarenheter är våra, och det är bara vi som kan förmedla dem.*

Vi får aldrig låta oss tryckas ner av språkregler eller maktens

språk. Alla ”fina” sätt att skriva på är inte eftersträvansvärda, en del skriv- och språkregler är tvärtom till för att tysta.

Så vi ska bara lära oss att ha ett språk som passar oss, så att vi kan formulera våra erfarenheter på ett bra sätt. Och vi ska alltid, alltid komma ihåg att alla har nåt att säga, att det är allas våra olika erfarenheter samlade som förklarar verkligheten för oss.

Skriv, skriv, skriv!

En sak till om kvinnor och skrivande. Skrivandet tar tid och kraft – även om det också ger kraft tillbaka. Men de flesta kvinnor har ont om tid. Det finns till exempel undersökningar som visar att när en heterosexuell kvinna och man flyttar ihop, så *ökar* hon sitt hushållsarbete, medan han minskar sitt. Det gäller när de inte har barn. En kvinna med småbarn har ännu mindre tid. Och framför allt inte tid att koncentrera sig. Som författaren Tillie Olsen skrev: *”Att vara mor är att ständigt bli avbruten.”*

Så är det. Men ändå måste vi, precis som hon, skriva.

För allas våra röster behövs.
Din också.

INNEHÅLL

Lite om allt möjligt	3
Att skriva noter	4
Att skriva för webb	9
Det personliga är politiskt	11
PUL – personuppgiftslagen	13
Lite kort om upphovsrätt	14
LIX – läsbarhetstest	16
Språkrådet & feminismen	19
Konsten att varva teori med vardag	22
Skriv agitatoriskt!	23
Vilka är DINA motstånd mot att skriva?	24
Lästips	26
Avslutningsvis	27

Detta material är upphovsrättsskyddat.

Kolla därför med Kvinnofronten att det är okej innan du sprider nåt av materialet vidare – och ange **alltid** var du fått det ifrån.

© **Kvinnofronten**, 2010

Projektgrupp: Gerda Christenson, Åsa Christenson, Ann Forslind, Christina Lindström & Amin Wikman.

Text & layout: Gerda Christenson.

Foton & illustrationer: Gerda Christenson, Åsa Christenson, Annina Claesson, Jacky Fleming, Gunna Gråhs, Hanna Herrnied Forslind & Marie Jansson. Bakgrundsbild omslag: Marie Jansson.

Tack till Ungdomsstyrelsen som gav oss ekonomiskt stöd att genomföra projektet.

Tack också till alla tjejer & kvinnor i och utanför Kvinnofronten som läste och kommenterade materialet vartefter vi tog fram det.

Tryckt hos Nytorgstryckeriet